

ЗАГОРОДНІЙ ВІКТОР ЄВСТАФІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
ректор, професор кафедри криміналістики, кандидат юридичних наук*

ЄЛХОВСЬКИЙ ІГОР ВІКТОРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри криміналістики*

ЩОДО ДЕЯКИХ ЧИННИКІВ, ЯКІ МОЖУТЬ ЗАВАДИТИ ПЕРЕВІРЦІ НА ПОЛІГРАФІ

Поліграф (polygraph – детектор брехні) є різновидом психофізіологічної апаратури і являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів [5]. Основними фізіологічними показниками, які реєструються поліграфом, є: ритм дихання, інтенсивність потовиділення, рівень кров'яного тиску. Деякі детектори здатні порівнювати напругу голосових зв'язок, фіксувати розширення капілярів, реакцію зіниць.

На даний час у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 4094 «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» від 17.02.2016 р., у якому зазначено, що особи, які претендують на працевлаштування до поліції, державні службовці, які хочуть зайняти більш високу посаду, зобов'язані пройти перевірку на поліграфі. Така сама вимога стосується прокурорів, зокрема йдеться про проходження ними щорічної таємної перевірки доброчесності, і в тому числі – з використанням поліграфа. Ініціатором законопроекту виступив народний депутат А. Тетерук [1].

Результати проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа за своєю сутністю не можуть визнаватися як самостійні прямі докази, що підтверджують вину особи у вчиненні певного протиправного діяння, що інкримінується йому. Тобто отримана у ході поліграфологічного дослідження інформація може виступати лише як непрямий доказ, що підтверджує наявність конкретних суб'єктивних стимулів, що свідчать про приховування чи надання неправдивої інформації про обставини злочину, або ж вказують на щирість відповідей на поставлені запитання.

Сили доказів результати використання поліграфа набувають тільки у рамках призначеної судової експертизи. Порядок проведення судових експертиз регламентується КПК України, Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ та Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами станом на 13 березня 2020 року), яким затверджено «Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» [2; 3; 4].

Судова експертиза з використанням поліграфа – це психологічна експертиза у вигляді дослідження експертом-поліграфологом на основі

спеціальних знань з використанням поліграфа психофізіологічних реакцій особи у відповідь на пред'явлені в ході дослідження стимули з метою перевірки достовірності інформації, що надається досліджуваною особою.

Перевірка на поліграфі традиційно розділяється на три етапи, а саме:

- передтестова бесіда;
- безпосереднє опитування;
- після тестова бесіда.

Будь-яка перевірка розпочинається з того, що фахівець з'ясовує, чи дає особа, яка проходить перевірку, свою добровільну згоду на її проведення, що підтверджується особистим написанням заяви про згоду. Також фахівець заздалегідь з'ясовує, чи знаходиться людина, яка проходить перевірку, в адекватному цій процедурі психічному, фізичному й функціональному стані.

Стан здоров'я, функціональні можливості організму можуть чинити істотний вплив на якість перевірки. В окремих випадках проведення тестування стає неможливим. Перелічимо деякі з них.

При гострій серцево-судинній недостатності. У стані серцевого нападу можлива нестійка рівновага між життям і смертю. У цій ситуації, навіть, незначна емоційна напруга, викликана поліграфологічною перевіркою може призвести до нещасного випадку. Наявність постійного серцевого болю є сильним чинником, на фоні якого тести не визначають істотної зміни в психофізіологічних реакціях. За наявності серцевого болю, людина, яка проходить перевірку, повинна вживати відповідні знеболюючі препарати, а практично всі вони мають заспокійливі компоненти. Тим самим, вони знижують збудливість нервової системи та сприяють заспокоєнню, навіть на ті запитання поліграфолога, які могли б викликати дуже високу емоційність.

У другій половині вагітності або в період різко вираженої інтоксикації. Процедура тестування може стати причиною занадто сильної емоційної напруги для жінки, яка проходить перевірку, й спричинити переривання вагітності. Вагітність, як правило, супроводжується інтоксикацією, нудотою, блювотою, що може бути потужнішим, ніж емоції, викликані перевіркою на поліграфі.

У разі наявності медичної довідки про повну або часткову неідеальність особи, відносно якої має бути проведено опитування на поліграфі.

Відносно осіб, як не володіють державною мовою за умови відсутності перекладача.

Відносно осіб, які мають вади здоров'я, пов'язані з повною або частковою глухотою, німотою, проблемами мовлення, дикцією, за відсутності сурдоперекладача.

Відносно працівників спеціальних служб (за винятком випадків відповідного письмового дозволу керівництва спеціальних служб).

Якщо поліграфолог перебуває у службових, родинних або інших відносинах із особою, що проходить опитування на поліграфі, а також за наявності інших обставин, які можуть вплинути на об'єктивність висновку поліграфолога.

При вживанні наркотиків. У стані наркотичного сп'яніння проведення поліграфологічного дослідження заборонено. Після прийому наркотиків обстежуваний може знаходитись в стані ейфорії, коли проблеми, пов'язані з розкриттям злочину, його не хвилюють. Тестувати людину, яка приймає наркотики, можна тільки після закінчення їх дії, але ні в якому разі не в період ломки.

Також передбачена можливість проведення повторного дослідження.

За результатами проведеного дослідження поліграфолог формує довідку або експертний висновок, що передається замовнику дослідження. Формування таких документів передбачає затрату певного часу на їх підготовку. При цьому окремо зазначається про умови, що могли негативно вплинути на результати проведеного поліграфологічного дослідження або ж причини його перенесення чи відмови у його проведенні.

Список використаної літератури:

1. Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі [Електронний ресурс]: Законопроект № 4094 від 17.02.2016 р. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JN35Q00A.html
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]: станом на 28 квітня 2020 р. Електрон. текст. дані. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про судову експертизу [Електронний ресурс]: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII: станом на 20 березня 2020 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [Електронний ресурс]: затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 р. № 53/5. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
5. Правові підстави застосування поліграфа в Україні [Електронний ресурс]: Рівненська обласна організація професійної спілки атестованих працівників ОВС України. 10.10.2017. Електрон. текст. дані. URL: <http://www.papovs-rivne.org.ua/?p=1182>

Ключові слова: поліграф, психофізіологічна діагностика, експертиза, чинники впливу на дослідження.

Ключевые слова: полиграф, психофизиологическая диагностика, экспертиза, факторы влияния на исследование.

Key words: polygraph, psychophysiological diagnostics, examination, factors influencing the research.